

הדמויות - ביצירה פרנהיים דמויות אחדות: פרנהיים ("לנסוע הביתה"); אינה אשתו; גרטרוד אחותה; היינץ שטיינר (אבן). אחת מדרכי העצוב של הדמות היא מדרש שמות. כאן הפרוש המילולי של השמות מעצב משמעות. (אך לא רק מדרש השמות מעצב את המשמעות של הדמויות).

העלילה - ביצירה "פרנהיים" אין אכספוזיציה במובן המקובל, כחלק הפותח את היצירה, האמור לתת אינפורמציה בדבר הרקע של ההתרחשות מבחינת המקום, הזמן, הדמות ועברה עד לנקודת המפגש עם הקוראים. (כל אותם דברים הנותנים התמצאות בדבר המרחב עליו נעות הדמויות). ביצירה זו הקורא מלקט חלקי אינפורמציה עד לסיומה של היצירה.

הקורא מתוודע אל גבור היצירה פרנהיים באמצעות הסיטואציה הראשונה המעלה תהיות "בחזירתו מצא את דלת ביתו נעולה". בהמשך היצירה נראה שסיטואציה זו של דלת נעולה בפניו של פרנהיים חוזרת על עצמה בצורות שונות. באזכור הראשון כאן זוהי אומנם המציאות הפיסית, אך זוהי גם המטאפורה המרכזית של היצירה.

-הדלת נעולה..

-השוערת, שתפקידה להחזיק במפתחות הדירה במקרים כאלה, המפתחות אינם בידה.

-צורת הדבור של השוערת - אין שמחה לשובו. ההפיך תמיהה על כך ששב. "משמע שחזר...אם כך למה אמרו שלא יחזור?"

-אשתו לא חכתה לו, ויצאה עם בני משפחתה לכפר לאחותה לרגל החגים.
-בנו הקטן נפטר. ביסורים נפטר "היה ממסמס והולך עד שמת".

כל אחד מן הדברים האלה הוא נעילת הדלת לחיים עבור פרנהיים. הפתיחה מעלה תהיות רבות: לאן יצא פרנהיים? לכמה זמן? מדוע עזב? מדוע אין אשתו מחכה לו? כיצד לא הגיעה אליו הידיעה על מות בנו? כפי שנאמר, התשובות על כך מפוזרות לאורך היצירה כולה, ואנו מלקטים אותן אחת לאחת.

פרנהיים אינו מגיב ממש לדברי השוערת, המושמעים בנעימה קלה ומלעגה וקיים פער מקומם בין נימת הדברים לבין תכנם. יחד עם זאת אינו מוותר על משאת נפשו - אינה אשתו אהובתו ועל חדוש הקשר עימה. מאוחר יותר יסתבר, שאהבתו לאינה היא זו שמניעה את חייו, ובזכותה שרד למרות כל מה שעבר עליו. הוא ממשיך את המתנה על מנת שיוכל בכסף זה להגיע אל בית הקיץ של משפחת שטיין.

מכאן והלאה מתקיימות הפגישות עם הדמויות האחרות ביצירה. בכל אחת מהן חווה פרנהיים מחדש את סיטואציית הדלת הננעלת בפניו. כל אחת מן הדמויות, בצורה זו או אחרת, מבטאת את הזרות, הנכור וההתכחשות לעולם רגשי.

א. הפגישה עם גרטרוד - "קבלה אותו בטבר פנים יפות... אבל קבלה אותו בלא שמץ שמחה". אחד בפה (סבר פנים יפות) ואחד בלב (ללא שמץ שמחה). באמצעות מפגש זה מסתבר לנו, שפרנהיים חזר מן השבי. כאן התשובה לשאלה היכן היה כל אותו זמן. הנתק מן הבית לא היה על פי בחירתו, ולוה ביסורים. לכן מתמיהה התנהגותה של גרטרוד, שאינה חשה כל התרגשות או חגיגות לרגל שובו. מחשבותיה נתונות לכביסה ("רואה אני... שהכובסת החדשה מכבסת יפה") ולפרנהיים ("איני יודעת אם

רצוי שאזמין את וורנר לסעודת הצהריים) לסירוגין, מה שנותן את התחושה, שלכני הכביסה ופרנהיים הם באותה רמת חשיבות.
גרטרוד מופיעה כדמות שפופה, עלגת, מונומכת מאד על ידי המחבר, מעוררת רחמים (אפילו אצל פרנהיים עצמו) בנסיונות השקר שלה לעצור את פרנהיים מלהתקרב לאינגה, הנמצאת בחדרי הבית.
העובדות המסתברות מן המפגש עם גרטרוד: פרנהיים חזר מן השבי;
אינגה חדשה קשריה עם קרל נייס.

ב. הפגישה עם היינץ שטיינר -
שטיינר מגיע לפגישה עם פרנהיים "כשהוא לובש פנים זעופות כדרך שהוא נוהג בזמן שהוא דורך להראות עצמו בפני זר". אך כשראה את פרנהיים "הוכפל זעמו שהיה מופקד אצלו ונתמלאו פניו תמיהות."
שטיינר אינו מברך את פרנהיים בפגשו בו. "חיטט בתוך שפמו וריטן מבין שפתיו - אתה כאן!" "ללחיצת היד נענה בקרירות" "פשט לו היינץ שני ראשי אצבעות", "ניער את אפר הסיגר לתוך כוס מי הפטלים של פרנהיים. התנשאותו ואכזריות דבריו בולטים לנוכח הקובלנות של פרנהיים, על כך שאיש לא בא לקבל את פניו בשובו מן השבי "אחר במקומי כבר היה מת מאה מיתות ולא היה זוכה לראות את פני אהוביו".
שטיינר מקשיח לבו. מעיד על קשריה המתחדשים של אינגה עם קרל נייס, מבקש פרנהיים שלא יעמוד ביניהם.
שטיינר רוצה "לנעול את הדלת" בפני פרנהיים על מנת שלא יצור את הקשר עם אינגה. על ידי כך ננעלת בפניו האפשרות להתחבר אל עתידו. בו בזמן נועל שטיינר את הדלת בפני פרנהיים באשר לעברו, שהרי את הקשר עם אינגה הוא מציג בצורה מנומכת, מלעיגה ומציגה כטעות שיש לתקנה. "מעשה בבת טובים (אינגה) שהיתה מיועדת לאדם אחר (קרל נייס). נתגלגל הדבר ונתלווה לו מי שנתלווה (פרנהיים). נעלם זה שהיה מיועד... ובא זה שנטפל (פרנהיים)..."
"ואף אתה וורנר (פרנהיים) אם תסתכל בדך יפה אין אתה יכול לאמר למה".

שטיינר מתנשא מעל פרנהיים ובדבריו הזדוניים מנסה לחסל כל משמעות באשר לקשר שבין פרנהיים לבין אינגה. הוא מציג את הקשר כאילו פרנהיים מתעניין בכספה, בשעה שהקורא מבין מתוך דבריו של פרנהיים, שאינגה היתה משמעות חיוו.

האינפורמציה המתווספת לאור הפגישה עם שטיין :
- עושרה של משפחת שטיינר למול עוניו של פרנהיים. דבר שיש בו להסביר את עובדת אי היותו רצוי.
- קרל נייס, ידידה לשעבר של אינגה, שנפגע במפולת הר וכולס סברו שמת, חזר חי וחדש את הקשר עם אינגה.
ג. הפגישה בין פרנהיים לבין אינגה.
פרנהיים מגיע למטרתו : הפגישה עם אינגה. אינגה אינה ישירה בתגובותיה. אינה אומרת דברים קשים, אך התנהגותה המסוייגת, החמקנית, המרחיקה, עד ליציאתה מן החדר היא טריקת הדלת הסופית לגבי פרנהיים.
- פניה של אינגה מאושרת, אך לא בזכות פרנהיים. "גדול האושר, שאפילו אינו לטובתך אתה ניאות לאורו", ופרנהיים האוהב, נהנה מזיו פניה אף על פי שאין זיו זה מכוון אליו. ידיעתה את קורותיו בהעדרו שטחית ביותר. פרנהיים מבין, ששיבתו היא שיבה מאוחרת, והוא משבש את חיי האנשים בשובו. באופן נואש מבקש הוא לחדש את הקשר ובכך למצוא אחיזה בחיים "אבל אותו וורנר פרנהיים, אותו קטוע מזל, אינו רוצה לעקור עצמו מן העולם. אדרבה. חיים חדשים הוא מבקש!" אינגה לעומת זאת "הוציאה ידה מידו ונענעה כתפה דרך סרוב"; "זקפה עיניה והיתה תמיהה עליו

על שאינו הולך לו".

שיאה של ההתנכרות מתבטא בוידוי האהבה האינטימי של פרנהיים לאינגה ("אין את מציירת לעצמך כמה ציפיתי לשעה זו שאראה אותך. אלמלא תקווה זו הייתי מכולה", "משעה שדרכתי על סף הדורך נפשי הומיה כאותו היום שהנחת ידך בידי ונתרצית לי להיות לי לאשה... עיניך היו עצומות כעיני עתה שאני עוצם אותן ומעביר לפני כל מאורעות אותו יום שאין כיוצא בו") ומסתבר שדבריו אלה נאמרו לעצמו מפני ש"כאשר פתח את עיניו כבר נסתלקה והלכה לה. עמד לו פרנהיים יחידי וסח עם עצמו - עכשיו מה?"

השקפת העולם של המחבר או המשמעות הנסתרת של היצירה.

שתי אנאלוגיות מתקיימות ביצירה. האחת ברובד הגלוי והאחת ברובד הסמוי. ברובד הגלוי - אנאלוגיה בין פרנהיים לבין קרל נייס. שני הגברים בחייה של אינגה. האחד קרל נייס - עשיר, ניתק ממנה תקופה ארוכה למדי, נחשב כמת בגלל תאונת הר, אך לא מת. ולמרות העובדה שלא כתב, לא יצר קשר כלשהו, לא ביטא געגועים וערגה - הוא רצוי ומקובל על כולם. פרנהיים - עני, נעדר תקופה ארוכה בגלל גיוס, מלחמה, שבי ויסורים, מחזיק קשר עם אינגה ככל יכולתו (מזכרת העובדה ששלח מכתב, למשל, המודיע על שובו), נושא אהבה, געגועים עזים אל אינגה, מבטא את רגשות אהבתו אליה, ומדגיש את היותה הקשר שלו לחיים ולעתיד - אינו רצוי.

ברובד הסמוי מתקיימת אנאלוגיה בין פרנהיים לבין אודיסאוס. אודיסאוס הגבור הקלאסי - יצא למלחמת טרויה שנמשכה 10 שנים. 20 שנים נוספות נדד עד שהגיע לביתו. אשתו שמרה לו אמונים ולא נכנעה לכל עשרות המחזרים שחמדו אותה ואת רכושו של בעלה. הוא שב בעיתוי מצויין. ממש לפני שאשתו מפילה גורל בין כל המחזרים (הירי בקשת של אודיסאוס) על מנת לבחור את בעלה. הוא עצמו היחיד העומד במבחן של אשתו. כל שנותיו נושרות ממנו. יפה, רצוי ואהוב חוזר הוא לחיק משפחתו. בנו הגדול הופך לרעו הלוחם לצדו, העוזר לו לחסל את כל מחזריה של אשתו, אלה שחמדו את ביתו ואת ממונו. אלה, שהתנכרו לו והעזו לשכחו, נענשו. פרנהיים - חוזר בעתוי גרוע. אשתו אינה שומרת לו אמונים. הוא אינו רצוי. בנו מת. אלה שמתכוונים לשכחו, אינם נענשים. ההיפך. הוא זה הנענש על ידם. הוא עצמו חסר עתיד וגם עברו אינו זכור לו לטובה.

כל אחת מן האנאלוגיות האלה נושאת משמעות.

א. האנאלוגיה בין פרנהיים לבין קרל נייס מראה את חוסר הצדק בעולם. העוות והאבסורד שבהם נתונים חיינו של אדם. אין כל אפשרות להסביר את מהלך הארועים באופן לוגי ורציונלי. פרנהיים אינו מבין כיצד זה חי קרל נייס, כיצד זה הוא רצוי על ידי אינגה ומשפחתה. פרנהיים חי בעולם כאוטי ומנוכר, המתבטא בדמויות כמו גרטרוד העלגת ושטיינר המתנשא והמנוכר, דמויות יצוגיות לעולם בלתי אפשרי שאינו ניתן להסבר.

קרל שטיין מייצג את האירוניה ביצירה. שני משפטים הוא אומר לפרנהיים:

- "נשתנה משהו בעולם" - אחרי המלחמה משתנה העולם מבחינה פוליטית

וכלכלית. אלא שברובד הסמך השוני בעולם הוא שוני ערכי. אין הוא מתנהל יותר על פי אמות המידה המתקבלות על הדעת של פרנהיים. אין יותר רגש, אהבה, כנות. כאילו הגיע לספירה אחרת.

- "איננה ברשות עצמה עומדת" - לכאורה אמירה נאורה כאן, שהרי כל אדם הוא בעל חרות אישית באשר לחייו, אלא שכאן ישנה אמירה מתחסדת. פרנהיים אף פעם לא חשב, שאיננה אינה אדם בעל חרות על חייו. הדבה צביעות בדברים כאן, שהרי שטיינר אומר את הדברים בעיתוי מסוים. כאשר פרנהיים מתפלא על התכחשותה של איננה לעצם שובו. ומשתמע מכאן, שלאיננה הרשות להתכחש לבעלה. הצביעות בולטת במיוחד לאור יחסו לאשתו שלו, שהרי גרטרוד בודהי שאין היא "ברשות עצמה עומדת".

ב. האנאלוגיה בין פרנהיים לבין אוטיסאוס אומנם מעמידה את ההבדל שבין עולם האגדה הניסי לבין היצירה הריאליסטית, אבל יותר מכך. כל אחת מסוגי היצירה באה לשקף השקפת עולם. האפוס מייצג עולם מאורגן ומסודר, של חטא ועונש, של גמול וחסד, של אפשרות לממש את שאיפותיך ואת משאת הנפש שלך. העולם המודרני הוא עולם כאוטי (כאוס = תהו בבהו), שאין כל אפשרות להסביר אותו, ולכן להתמודד אתו.

בהתאם לכך מתקיים ההבדל בין הגבור הקלאסי לבין הגבור המודרני. הגבור הקלאסי, הנושא בלבו עקרון מוסרי מצפוני או משאת נפש תמיד יוציאו מן הכח אל הפועל ויביאו לכלל ביטוי מעשי. על ידי כך ישנה את המציאות. הגבור המודרני, הנושא בלבו את משאת נפשו, אין באפשרותו לתרגם אותו לידי מעשה. לכן, המציאות אינה משתנה. הוא אינו מטביע עליה את חותמה. זוהי המשמעות לפאסיביות הכמעט מקוממת של פרנהיים.